

Prof. dr hab. Teresa Hejnicka-Bezwińska
em. prof. zw. UKW w Bydgoszczy

Bydgoszcz 11 września 2020

RECENZJA

wskazanego osiągnięcia naukowego i aktywności naukowej

dra Roberta Marka Pawlaka

przygotowana w związku z postępowaniem habilitacyjnym prowadzonym w
Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

1. Dane o Kandydacie

Dr Robert Marek Pawlak urodził się w 1976 roku w Warszawie. Z dostarczonej dokumentacji wynika, że tytuł zawodowy magistra socjologii uzyskał w 1999 roku na Wydziale Socjologii i Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie socjologii został mu nadany uchwałą Rady Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego w 2004 roku, na podstawie dysertacji zatytułowanej: *Szkola i społeczność lokalna w procesie reformowania oświaty*. Promotorem była prof. dr hab. Renata Siemińska-Żochowska, a recenzentami: dr hab., prof. UW Izabella Rylska i prof. dr hab. Zbigniew Kwieciński.

W 2000 r. (podczas studiów doktoranckich) został zatrudniony w Ośrodku Badania Opinii Publicznej na stanowisku młodszego badacza. Pracował też w firmie CASE (Consumer Attitudes and Socjal Enquiry). W latach 2001-2002 był zatrudniony - jak pisze: „na stanowisku specjalisty ds. analiz/kierownika projektów badawczych w Pracowni Badań Społecznych. W latach 2003-2006 był zatrudniony w Departamencie Strategii Edukacyjnej i Funduszy Strukturalnych na stanowisku głównego specjalisty, odpowiadającego za współpracę z OECD (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju). W latach 2000-2002 prowadził też własną działalność, koordynując – jak twierdzi: „projekty badawcze i opracowując wyniki badań”.

Zwracam uwagę na ten okres działalności Habilitanta, ponieważ zajmowane stanowiska sugerują, że dysponował już w tym czasie szczególnie wysokimi kompetencjami związanymi z prowadzeniem badań empirycznych w obszarze edukacji. Pytaniem zatem pozostaje, czy oczekiwane kompetencje badawcze znajdą potwierdzenie w pracach napisanych przez dr. Roberta Pawlaka?

Habilitant w latach 2007-2018 był pracownikiem Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, zatrudnionym na stanowisku adiunkta i starszego wykładowcy, a w latach 2016-2018 pełnił funkcję zastępcy dyrektora ds. organizacyjnych w Instytucie Filozofii i Socjologii tej uczelni. Aktualnym miejscem jego pracy jest Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Departament Analiz i Sprawozdawczości.

Dokumentacja zawiera również informację o dwóch postępowaniach habilitacyjnych:

1. Na Wydziale Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego (9 maja 2013 – 9 grudnia 2014 roku). Jako główne osiągnięcie naukowe wskazana została monografia zatytułowana *Bon edukacyjny w polityce oświatowej* (Warszawa 2012, Wydawnictwo APS-u). Recenzentami wydawniczymi tego dzieła byli: Ireneusz Białecki i Janusz Gęsiński.
2. Na Wydziale Nauk Pedagogicznych APS-u (30 marca 2017 - 22 listopada 2017 roku). Jako główne dzieło naukowe wskazana została monografia zatytułowana *Przemiany edukacyjne w*

małym mieście (Warszawa 2016, Wydawnictwo APS-u). Recenzentem wydawniczym tego dzieła był Zbigniew Kwieciński.

2. Informacja o obowiązujących przepisach prawa

Recenzja dotycząca osiągnięć naukowych i aktywności naukowej dr. Roberta Marka Pawlaka - po uzyskaniu przez niego stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie socjologii, nadanego mu uchwałą Rady Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego w 2004 roku, na podstawie dysertacji zatytułowanej: *Szkoła i społeczność lokalna w procesie reformowania oświaty* – przygotowana została z uwzględnieniem Art. 219 ust.1 pkt 2 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668).

3. Przedstawienie informacji o osiągnięciach naukowych, stanowiących podstawę ubiegania się w aktualnym postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego

W autoreferacie dr Robert Marek Pawlak wymienia jako podstawowe osiągnięcie naukowe: 1) trzy monografie napisane w latach 2011-2016 i wydane przez Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im Marii Grzegorzewskiej, 2) dziesięć artykułów opublikowanych w czasopiśmie punktowanych (z listy B i C), 3) pięć artykułów w pracach zbiorowych.

3.1. Informacja o monografiach wskazanych jako podstawowe osiągnięcie naukowe

Po uzyskaniu stopnia doktora Robert Pawlak napisał trzy monografie: 1) *Reforma oświaty „po polsku” czyli o tym jak rząd posyła sześciolatki do szkół* (Warszawa 2011. Recenzent: Janusz Gęsiński), 2) *Bon edukacyjny w polityce oświatowej* (Warszawa 2012. Recenzenci: Ireneusz Białecki i Janusz Gęsiński). 3) *Przemiany edukacyjne w małym mieście* (Warszawa 2016. Recenzent: Zbigniew Kwieciński). Wszystkie monografie zostały wydane w Wydawnictwie Akademii Pedagogiki Specjalnej. Dołączona do wniosku została kopia ostatniej monografii, a pod koniec lipca dostarczone zostały ksera dwóch monografii wcześniej wydanych.

Sklonna byłabym twierdzić, że przez wiele Habilitant poszukiwał swoich identyfikacji naukowych i zawodowych w zakresie socjologii. Sztuki prowadzenia badań empirycznych uczył się dr Robert Pawlak pod kierunkiem prof. dr hab. Renaty Siemieńskiej. W ostatnich badaniach korzystał także ze wsparcia finansowego w ramach dwóch projektów badawczych, którymi kierowała również prof. Renata Siemieńska. We wspomnianych badaniach terenowych wykorzystani zostali studenci Akademii Pedagogiki Specjalnej im Marii Grzegorzewskiej, a ich nazwiska zostały wymienione na s. 343 ostatniej z wymienionych monografii.

Monografia 1.: *Reforma oświaty „po polsku” czyli o tym jak rząd posyła sześciolatki do szkół* (2011).

Problemem badań przedstawionych w tej monografii stał się jeden z elementów reformy oświatowej wprowadzonej w 1999 roku w polskim systemie oświatowym. Miało to być obniżenie o rok wieku rozpoczynania obowiązku szkolnego. Projekt badań empirycznych został przygotowany i zrealizowany w 2008 roku, a więc po pełnym wdrożeniu reformy, której celem była zmiana struktury obowiązującego systemu oświatowego przez powołanie gimnazjalnego szczebla kształcenia. Celem przeprowadzonych badań jakościowych nie miał być pomiar – jak twierdzi autor – ale zrozumienie zjawiska sprzeciwu (większości) i akceptacji (mniejszości) dla obniżenia wieku rozpoczynania obowiązku szkolnego. Wyniki

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or title.

Second block of faint, illegible text, appearing to be the beginning of a paragraph.

Third block of faint, illegible text, continuing the document's content.

Fourth block of faint, illegible text.

Fifth block of faint, illegible text.

Sixth block of faint, illegible text.

Biuro ds. Stopni
Wpi. **15. 09. 2020**
podpis *[Signature]*

badan ilościowych znane były z ogólnopolskich sondaży opinii publicznej. Prowadzone w latach 1999-2008 badania sondażowe pokazywały, że większość Polaków nie akceptuje obniżenia wieku dzieci rozpoczynających klasę pierwszą.

Autorskie badania jakościowe obejmowały dwa rodzaje wywiadów: 1) indywidualne wywiady pogłębione, 2) zogniskowane wywiady grupowe. Wywiady te przeprowadzono w następujących typach społeczności lokalnych: 1) w jednej gminie wiejskiej (rolniczej), 2) w czterech gminach miejskich (mazurskiej, średniozamożnej, wschodniej, rozwijającej się), 3) w 2 gminach miejsko-wiejskich (poprzemysłowej, zamożnej), 4) w trzech dzielnicach Warszawy (blokowisko, apartamentowa, inteligentka) (Tab. 11, s. 68). Nie odnajduję żadnej zasady i żadnego kryterium pedagogicznego (ani innego) wyboru i doboru „próby/próbki” do badań empirycznych. Ten fakt ma kluczowe znaczenie dla problemu „reprezentatywności” wyników badań i możliwego stopnia generalizacji wniosków. W bibliografii nie odnalazłam też prac, których autorzy uzasadnialiby taką typologię „środków edukacyjnych (wychowawczych)”. Nie znajduję też uzasadnienia dla włączenia jednego środowiska z woj. mazurskiego, gdy pozostałe są z woj. mazowieckiego.

W sumie przeprowadzono 46 wywiadów z: 1) nauczycielami nauczania zintegrowanego i przedszkoli oraz dyrektorami szkół, 2) rodzicami, 3) przedstawicielami władz lokalnych decydującymi o sprawach oświatowych. Autor pracy przeprowadził tylko dwa wywiady (z dwójką rodziców i dyrektorką przedszkola).

Celem badań przedstawionych w analizowanej monografii miało być „poznanie opinii rodziców, nauczycieli, dyrektorów szkół i przedstawicieli lokalnych władz na temat planowanej reformy związanej z obniżeniem wieku rozpoczynania edukacji szkolnej” (s. 58). Zebraniu danych służyć miało narzędzie zamieszczone w „Aneksie” zatytułowane „Scenariusz badania z dyrektorami i nauczycielami”. Zdaniem Autora scenariusze badania rodziców i przedstawicieli władz różniły się tylko nieznacznie od zamieszczonego scenariusza. Oprócz pytań tzw. „metryczkowych” znajdowały się pytania o: 1) problemy oświatowe badanego środowiska i kraju, 2) wiedzę o realizowanej reformie oświatowej, 3) stosunek do obniżenia wieku obowiązku szkolnego, 4) ocenę stanu i stopnia przygotowań do realizacji tego przedsięwzięcia, 5) stosunek do wprowadzenia obowiązkowego przedszkola i innych zmian w oświacie oraz „bonu oświatowego”.

Uzyskane dane - zdaniem Autora - pozwoliły na weryfikację następujących hipotez:

- „1. Akceptacja reformy związana jest z poziomem wiedzy na jej temat.
2. Poparcie lub opór wobec reformy zależne są od umiejscowienia badanych osób w ramach lokalnych instytucji – poparcie wyrażają przedstawiciele władz samorządowych, a sprzeciw rodzice i nauczyciele.
3. Deficyt przedszkoli w badanych społecznościach lokalnych sprzyja akceptacji reformy” (s. 59).

Sformułowane hipotezy zostały potwierdzone, chociaż trzecia z nich została potwierdzona tylko częściowo.

Moim zadaniem jest odpowiedź na pytanie: W jakim stopniu omawiana monografia spełnia wymagania stawiane badaniom jakościowym i co w związku z tym wnosi do pedagogiki jako dyscypliny naukowej?

Za wartościową uznaję syntezę badań sondażowych z lat 1999- 2008, przedstawioną w rozdziale IV.1., który został zatytułowany „Propozycja obniżenia wieku rozpoczynania edukacji szkolnej w świetle ogólnopolskich badań sondażowych” (s. 53-58).

Za wartościowy uznaję przegląd literatury i badań (rozdział I, II, III), w których Habilitant poszukuje uwarunkowań skutecznego przeprowadzania reform oświatowych. Ogranicza się jednak do omówienia tylko uwarunkowań: 1) politycznych, 2) demograficznych, 3) ekonomicznych, 4) pedagogicznych. Pomija natomiast uwarunkowania społeczne i uwarunkowania historyczne (według innej typologii historyczno-narodowe). Słownikowa definicja mówi, że badania jakościowe, to sposoby diagnozowania i analizowania zjawisk w ich kontekście historyczno-społecznym i podmiotowym (...)¹. Nie znajduję uzasadnienia dla pominięcia właśnie tych uwarunkowań. Jest to błąd, którego skutkiem szczególnie szkodliwym jest to, że:

- Autor prekursorką badań nad dojrzałością szkolną czyni autor Barbarę Wilgocką-Okoń, pomijając całkowicie dorobek pedologów w II Rzeczypospolitej.

- Tylko w jednym zdaniu informuje (s. 38), że reforma oświaty zapoczątkowana w 1999 roku nawiązywała do reformy przeprowadzonej w latach 30-tych. Co kryje się za stwierdzeniem „nawiązywała”?

Przyjęta ahistoryczność (redukcja historyczności do tego, co miało miejsce po roku 1999) spowodowała, że nie mogły zostać uwzględnione w badaniu opinii o obniżeniu wieku problemu „pamięci biograficznej” i „problemy pamięci społecznej” badanych osób. Badacz nie uwzględnił też faktu deformacji pamięci o własnym i pokoleniowym doświadczeniu edukacyjnym wynikającym z tego, że skutki zmian w oświacie (edukacji) mają charakter odroczoney w czasie. Umknęły też uwadze Autora skutki tego, że reforma 1999 roku miała w dużym stopniu charakter imitacyjny w stosunku do reformy przeprowadzonej w 1932 roku i realizowana była w opozycji do reform oświatowych PRL-u. Tymczasem pamięć o reformach oświatowych XX wieku mogła być bardzo zróżnicowana wśród badanych (zależnie od ich osobistych doświadczeń i wiedzy) i warunkować ocenę aktualnych zmian w oświacie.

Poważniejszym jednak zarzutem w odniesieniu do badań, które zostały zaprezentowane w omawianej monografii i określone przez autora jako badania jakościowe, jest to, że nie wpisują się one w perspektywy poznawcze (wzory, modele, paradygmaty) badań pedagogicznych jakościowych, które zostały opisane w polskich podręcznikach pedagogiki i metodologii badań pedagogicznych wydanych po roku 1989². W świetle mojej wiedzy autorzy skłonni są badania, które nie spełniają standardów nadań ilościowych, nazywać badaniami jakościowymi. Traktuję to jako błąd. Nie wystarczy zatem w punkcie wyjścia rezygnacja z teorii i hipotez (autor formułuje hipotezy) oraz posługiwanie się niestandardyzowanymi technikami i narzędziami, bowiem najważniejszy wydaje się idiomatyczny charakter tych badań. Intuicyjnie autor poszukiwał perspektyw poznawczych właściwych badaniom pedagogicznym. Charakterystyka badanych społeczności lokalnych (rozdział IV.5.) mogła prowadzić do przyjęcia perspektywy poznawczej właściwej pedagogicznym badaniom środowiskowym. Rekonstrukcja reform oświatowych w Polsce na przełomie XX i XXI mogła otwierać perspektywę biograficzną w badaniu osób pełniących

¹ *Pedagogika. Leksykon PWN*. B. Milerski, B. Śliwerski (red.). Warszawa 2000. WN PWN, s. 90.

² W tym miejscu dodam nieskromnie, że jestem autorką i współautorką kilku podręczników.

określone role w środowisku lokalnym. Analiza teoretyczna reform oświatowych (rozdział II) mogłaby stanowić otwarcie dla przyjęcia perspektywy historyczno-społecznej. Takiej świadomości teoretyczno-metodologicznej - obecnej we współczesnej pedagogice polskiej - zabrakło autorowi omawianej pracy.

Monografia 2.: *Bon edukacyjny w polityce oświatowej* (2012)

Ta monografia została wskazana jako najważniejsze osiągnięcie naukowe w procedurze habilitacyjnej, która toczyła się na Wydziale Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego (9 maja 2013 – 9 grudnia 2014 roku) i zakończona została odmową nadania dr. Robertowi Pawlakowi stopnia doktora habilitowanego.

Autor tej monografii – podobnie jak w monografii wcześniej omówionej - przedmiotem opisu czyni jeden z aspektów współcześnie realizowanych reform oświatowych. Tym razem jest to kwestia tzw. „bonu oświatowego”. W perspektywie polityki oświatowej jest to jedna z propozycji naprawy współcześnie funkcjonujących systemów oświatowych. Dr Robert Pawlak charakteryzuje omawianą monografię jako „pracę w obszarze perspektywy socjologicznej, która ujmuje społeczeństwo jako określoną rzeczywistość wyznaczającą reguły życia zbiorowego” (s. 14). Socjologowie nie uznali tej pracy i całego dorobku Habilitanta za taki, który spełnia kryteria nadawania stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w zakresie socjologii.

Nie mam potrzeby ani możliwości polemizowania z tą decyzją. Skłonna jestem natomiast uznać ważność tej pracy dla popularyzacji wiedzy o praktykach i politycznych uwarunkowaniach związanych z reformowaniem systemu oświatowego za pomocą bonu oświatowego. Praca ta może też być wykorzystana jak głos w dyskusji nad taką koncepcją zmian w systemie oświatowych.

Dobrze o odpowiedzialności Autora za swoje pisarstwo świadczy natomiast to, że w zakończeniu „Wstępu” informuje on czytelnika, że do pracy tej zostały włączone fragmenty ośmiu artykułów opublikowanych w okresie przygotowywania jej do druku.

Monografia 3.: *Przemiany edukacyjne w małym mieście* (2016)

Ta monografia została napisana po niepowodzeniu związanym z procedurą nadania dr. Robertowi Pawlakowi stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w zakresie socjologii. Od wcześniej napisanych monografii (2011, 2012) odróżnia ją znacznie wyższy poziom autorskiej świadomości teoretyczno-metodologicznej. Habilitant ostatnią swoją monografię określa jako studium przypadku. Posługując się typologią Barbary Smolińskiej-Theiss i Wiesława Theissa³ skłonna byłabym określić tę monografię jako pracę napisaną w perspektywie poznawczej badań środowiskowych. Ta perspektywa poznawcza ma długą tradycję w badaniach pedagogicznych i doskonałe wzorce. Tej tradycji nie widać w bibliografii. Najogólniej mówiąc środowiskowe badania pedagogiczne polegają na tym, że badacz prowadzi badania terenowe, czyniąc obserwacje, analizując teksty, dokumenty i narracje. I Autor omawianej monografii to czyni.

W rozdziale trzecim monografii wydanej w 2016 roku (3. Metodologiczne założenia badań) autor pisze, że Wołomin jest obiektem jego zainteresowań badawczych od roku 1999. W tym roku zgromadził 8 indywidualnych wywiadów pogłębionych z przedstawicielami

³ B. Smolińska-Theiss, W. Theiss, *Badania jakościowe – przewodnik po labiryncie*. W: *Podstawy metodologii badań w pedagogice*. S. Palka (red.). Gdańsk 2010. GWP

władz i szkół tego miasta, które wykorzystane zostały do napisania pracy magisterskiej oraz pierwszego artykułu⁴. W roku 2001 badacz powrócił do Wołomina, aby przeprowadzić 15 wywiadów z przedstawicielami lokalnych instytucji na potrzeby pracy doktorskiej. Ostatnie badania w Wołominie zostały przeprowadzone w latach 2013-2014. Celem badań przeprowadzonych w 2013 roku „była diagnoza, ocena i analiza potrzeb społecznych mieszkańców Wołomina i Płocka oraz sposobów ich zaspakajania przez władze lokalne i instytucje ulokowane na ich terenie” (s. 45). Z kolei „Badania przeprowadzone w 2014 roku nakierowane zostały na problematykę spójności społecznej mieszkańców oraz działania podejmowane przez władze i instytucje lokalne na rzecz jej zapewnienia” (s. 45). Rozbieżne są jednak informacje dotyczące liczby przeprowadzonych wywiadów. Na s. 51, mamy bowiem informację, że „badania przeprowadzone w 2013 r. objęły 47 wywiadów, spisanych w formie transkrypcji” i drugą informację, że „W 2013 r. przeprowadzono 57 wywiadów, które spisane zostały w formie transkrypcji”. Która z nich jest prawdziwa?

Zaskakuje mnie jednak w tym rozdziale brak powołań na prace metodologiczne takich pedagogów jak: Krzysztof Konarzewski, Dariusz Kubinowski, Stanisław Palka, Krzysztof Rubacha, Danuta Urbaniak-Zajac i inni. Gdyby bowiem autor znał np. podręcznik Krzysztofa Konarzewskiego⁵, to nie przypisałby (na s. 48) czterech typów triangulacji (źródeł danych, badaczy, teorii i metod) socjologowi Krzysztofowi Koneckiemu (2000)⁶, ale wiedziałby, że wymienione typy triangulacji zostały omówione przez Konarzewskiego w oparciu o pracę Normana Denzina, która została wydana w 1989 roku.

Z wielką przyjemnością zapoznałam się natomiast z treścią rozdziałów 4-14, w których Autor opisuje przemiany społeczno-ekonomiczne i polityczne w gminie Wołomin i czyni z tego kontekst dla implementacji reformy oświatowej, zapoczątkowanej w 1999 roku. Wybór problemów przedstawionych w rozdziałach 8-14 wydaje mi się w miarę pełny, logicznie ułożony i dobrze udokumentowany. Skłonna byłabym zgodzić się z tym fragmentem recenzji wydawniczej Zbigniewa Kwiecińskiego (zapisanym na obwolucie monografii), że: „Książka jest całościową i kompletną monografią rozwoju oświaty w ostatnich 15 latach w małym mieście na przykładzie Wołomina. Jest to ujęcie wieloaspektowe, w którym Autor łączy makroperspektywę przemian globalnych z mezoperspektywą przemian narodowych i mikroperspektywą przemian lokalnych”. Perspektywa czasowa ograniczona jednak została tylko do owych 15 lat, chociaż na kilku stronach (rozdział 4.1.) sięga Autor do minionych wieków, przedstawiając rys historyczny Wołomina i okolic. Historyczna perspektywa poznawcza nie dotyczy jednak problemu zmian oświatowych, w tym także zmian nazwanych reformami oświatowymi.

W związku z tym skłonna jestem z uznaniem wypowiedzieć się o wiedzy dr. Roberta Pawlaka na temat reform oświatowych w Polsce i na świecie w ostatnich kilkudziesięciu latach, natomiast pewną przeszkodą intelektualną w należyтым zrozumieniu i interpretowaniu wielu zjawisk z tych lat jest programowa ahistoryczność Autora w opisie zmian edukacyjnych. Szkodliwe skutki ahistoryczności ujawniają się w sposób szczególnie znaczący

⁴ R. Pawlak, *Oświata i wychowanie w społeczności lokalnej Wołomina w procesie transformacji systemowej*, [w:] H. Machińska, R. Siemińska (red.). *Edukacja w dobie globalizacji. Biuletyn nr 2-3*. Warszawa 2001. Wydawnictwo: Ośrodek Informacji Rady Europy Centrum Europejskiego Uniwersytetu Warszawskiego.

⁵ K. Konarzewski, *Jak uprawiać badania oświatowe. Metodologia praktyczna*. Warszawa 2000. WSiP.

⁶ K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*. Warszawa 2000. WN PWN.

w opisie i interpretowaniu tekstów, które zostały wytworzone przez ludzi oceniających problemy reform przełomu wieków (XX i XXI) przez pryzmat osobistego doświadczenia edukacyjnego. Osobiste doświadczenie oświatowe badanych mogło zaś być związane z reformami systemu oświatowego, które zostały zapoczątkowane w 1932 roku, po II wojnie światowej, w 1961 roku i w latach 70-tych. Nie sądzę, aby ten fakt nie miał znaczenia dla jakości zrozumienia zjawiska akceptacji lub oporu wobec zmian w systemie oświaty, które były realizowane (bądź miały być realizowane) po roku 1989.

3.2. Ocena artykułów wskazanych jako najważniejsze osiągnięcie naukowe

W *Autoreferacie* (w punkcie 4.) Habilitant – oprócz omówionych wcześniej monografii – podaje 10 artykułów opublikowanych w takich czasopismach jak: „Studia Europejskie” (1), „Polityka Społeczna” (5), „kultura i Edukacja” (2), „Kwartalnik Pedagogiczny” (2). Za każdy tekst otrzymał 12 punktów. Wymienił też 5 artykułów opublikowanych w 5 pracach zbiorowych. Najwięcej tekstów (5) związanych jest z polityką oświatową (reformami oświatowymi), 4 artykuły związane są z problematyką wprowadzenia bonu oświatowego, 3 artykuły dotyczą nierówności oświatowych i pojedyncze artykuły podejmują problem urynkowania oświaty, problem środowiska edukacyjnego i wychowania przedszkolnego.

Już w zakończeniu „Wstępu” do monografii *Bon edukacyjny w polityce oświatowej* dr Robert Pawlak pisał, że zostały do pracy włączone fragmenty ośmiu artykułów wcześniej opublikowanych. Do ostatniej monografii zostały włączone fragmenty prawie wszystkich artykułów. Pozytywnie należy ocenić umieszczenie tej informacji w monografii. Mankamentem natomiast jest fakt, że artykuły nie stanowią dodatkowego osiągnięcia naukowego.

3.3. Dane naukometryczne

W części IV. *Autoreferatu* zostały podane następujące informacje naukometryczne:

1. Według Google Scholar
 - Liczba cytowań – 31, od 2014 r. – 20
 - Liczba autocytowań – 5, od 2014 r. – 4
2. Indeks Hirscha według Google Scholar
 - h-indeks = 3, od 2014 r. = 2
3. Liczba punktów MNiSW - 356

4. Ocena osiągnięcia naukowego jako wkładu w rozwój określonej dyscypliny naukowej

Podsumowując opiniowanie dorobku naukowego dr. Roberta Pawlaka uzasadnione wydaje się wpisanie jego zainteresowań naukowych w obszar przemian oświatowych widzianych w perspektywie zmian zachodzących w społecznościach lokalnych. Kontekstem dla badań uczynił on reformy oświatowe w Polsce i na świecie, a problematyka podejmowana w artykułach i monografiach sytuuje się na pograniczu trzech dyscyplin naukowych: socjologii (badanie środowisk lokalnych) – polityki (szczególnie polityki oświatowej) – pedagogiki (szczególnie procesu zmian identyfikowanych w praktyce oświatowej). Trudniej byłoby mi znaleźć uzasadnienie, że Habilitant powinien uzyskać stopień doktora

habilitowanego nauk społecznych w zakresie pedagogiki, ponieważ wymaga to wskazania tego, co stanowi istotny wkład w rozwój dyscypliny naukowej nazwanej pedagogiką.

Trzy monografie - wskazane jako podstawowe dzieła, uzasadniające ubieganie się o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w zakresie pedagogiki – przez ich Autora zostały określone jako wpisujące się w badania jakościowe. Informacje o tych monografiach przedstawione przeze mnie w punkcie 3. nie potwierdzają wysokiego poziomu świadomości teoretyczno-metodologicznej ich Autora. Zajmowane zaś przez dr. Roberta Pawlaka w latach 2000 – 2006 stanowiska uzasadniać powinny wysokie oczekiwania związane z Jego kompetencjami prowadzenia i przedstawiania wyników badań empirycznych.

Ostatnią monografię *Przemiany edukacyjne w małym mieście* (2016) od pierwszej, zatytułowanej *Reforma oświaty „po polsku” czyli o tym jak rząd posyła sześciolatki do szkół* (2011) dzieli tylko pięć lat, ale różnica kompetencji metodologicznych związanych z przedstawianiem wyników badań jakościowych jest duża. Można by zatem potraktować ostatnią monografię, zatytułowaną *Przemiany edukacyjne w małym mieście* (2016) jako dzieło zapowiadające dobry początek w drodze do uzyskania samodzielności naukowej zwieńczonej uzyskaniem stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w zakresie pedagogiki.

Robert Pawlak starannie i dociekliwie udokumentował w tej pracy zmiany oświatowe i ich środowiskowe uwarunkowania i skutki w małym mieście Wołominie. W małym stopniu została jednak wydobyta i zaakcentowana typowość tego środowiska edukacyjnego, chociaż w bibliografii pojawiły się prace Stanisława Kowalskiego i Włodzimierza Winclawskiego. Nie została też wykorzystana praca⁷, której autorzy przedstawili uwspółcześioną typologię gmin wiejskich i wiejsko-miejskich. Zainteresowanie zmianami w gminie Wołomin, potwierdzone zostało kilkakrotnie realizowanymi badaniami w latach 1999-2014 i pozwoliło Autorowi na ujawnienie takich zjawisk jak: nierówności oświatowe, nieszanowanie zasad obowiązujących w reformowaniu oświaty, konflikt etatyzmu i lokalizmu w reformowaniu oświaty, zapaść szkolnictwa zawodowego i zerwanie jego więzi z gospodarką, powstanie quasi-ryнку edukacyjnego, wysysanie najzdolniejszej młodzieży przez metropolię. Interesujące są również opisy związków między upartyjnieniem samorządu (prawicy narodowo-katolickiej) a zmianami oświatowymi, bezradności sprawujących władzę wobec problemów demograficznych, bezradności wychowawczej nauczycieli, braku reakcji na szersze zmiany kulturowe.

Doceniając wartość omawianej monografii chcę jednak przypomnieć, że omawiając jej braki wskazywałam na ahistoryczność w opisie zmian oświatowych, a szczególnie w opisie reformy oświatowej wprowadzonej w 1999 roku. Zwracałam też uwagę na brak odwołań do prac z zakresu metodologii pedagogiki. Podobnie jest również z pracami pedagogicznymi dotyczącymi zmian w obszarze praktyki edukacyjnej (edukacyjnej). Te uwagi są źródłem moich wątpliwości dotyczących tego, czy zakres pedagogiki jest najlepszym z możliwych wyborów awansowych.

Oceniając osiągnięcia naukowe Habilitanta stwierdzam, że:

⁷ M. Stanny, A. Rosner, Ł. Komorowski, *Monitoring rozwoju obszarów wiejskich*. Warszawa 2014. Instytut Rozwoju wsi i Rolnictwa PAN oraz Fundacja Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi.

1. Całość dorobku naukowego – zgodnie z deklaracjami Habilitanta ma charakter interdyscyplinarny i mieści się w obszarze nauk społecznych.
2. W kolejno wydawanych monografiach mamy do czynienia z wyraźnym wzrostem świadomości teoretyczno-metodologicznej. Uzasadnieniem dla tego wniosku jest porównanie pierwszej i trzeciej monografii.
3. Mocno jest przez Autora publikacji akcentowana perspektywa poznawcza socjologiczna, dopiero w ostatniej monografii pojawia się świadomość pewnej odrębności zakresowej pedagogiki od socjologii. W związku z tym budzi moje wątpliwości uznanie recenzowanego dorobku naukowego jako wnoszącego istotny wkład w rozwój dyscypliny naukowej nazwanej pedagogiką.
4. Braki w wiedzy pedagogicznej dotyczącej osobliwego charakteru badań jakościowych nad zmianami w praktyce edukacyjnej (między innymi nad reformami oświatowymi) – omówione wcześniej – uzasadniają mój brak pozytywnej oceny osiągnięć autorskich dr. Roberta Pawlaka jako znaczącego wkładu w rozwój dyscypliny naukowej.
5. Artykuły – w większości włączone do monografii – nie zmieniają tej oceny.

5. Informacja o aktywności naukowej

W 9 punktach części II i III *Autoreferatu* brakuje danych potwierdzających wyszczególnione tam zakresy działalności.

W *Autoreferacie* - oprócz informacji dotychczas wykorzystanych - omówiona została w punkcie 5. „istotna aktywność naukowa albo artystyczna realizowana w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej”. Autor wymienia w tej części 5 swoich wystąpień poza granicami Polski. Należą do nich:

- 1) Referat na VIII naukowej konferencji dotyczącej teorii socjologicznej pt. „Światowa teoria socjologiczna i postsowiecka transformacja”, zorganizowanej przez Ukraińskie Towarzystwo Socjologiczne. Ukraina – w Kijowie (2011).
- 2) Referat na XXVI konferencji Nordyckiego Towarzystwa Socjologicznego pt. „Zaufanie i zmiana społeczna”. Islandia – Reykjavik (2012).
- 3) Poster na XII kongresie socjologicznym pt. „Różnice, nierówności i wyobrażenia socjologiczne”, zorganizowanym przez Europejskie Towarzystwo Socjologiczne. Czechy – Praga (2015).
- 4) udział w programie XVIII Międzynarodowego Uniwersytetu Letniego pt. „Kto jest suwerenny? Obywatelstwo w Europie i poza nią”, zorganizowanym przez Fundację Instytutu Nauk Społecznych i Europejskich. Węgry – Kőszeg (2013).
- 5) Udział w szkole letniej pt. „Jakość życia zawodowego i grupy ryzyka”, zorganizowanej przez D`etudes de L`emploi, InGRID. Francja – Paryż (2016).

W punkcie 6. wymienione zostały nagrody Rektora Akademii Pedagogiki Specjalnej (w tym trzy za osiągnięcia naukowe).

W punkcie 9. Zawarta jest informacja o członkostwie dr. Roberta Pawlaka w zespole badawczym, który pracował pod kierunkiem prof. dr hab. Renaty Siemieńskiej w Akademii Pedagogiki Specjalnej. Habilitant uczestniczył w realizacji następujących projektów: 1) *Rola społeczności lokalnych w zaspakajaniu potrzeb indywidualnych i zbiorowych w nowych ośrodkach akademickich* (2012-2013), 2) (2013-2015), *Rola kobiet i mężczyzn w budowaniu*

spójności społecznej w Płocku i Wołominie, 3) Instytucje a obywatele w społeczności lokalnej (na przykładzie Płocka, Wołomina i Pułtuska) (2016-2017).

W punkcie 13. Podana została informacja o 8 recenzjach prac naukowych, które opublikowane zostały w takich czasopismach jak: „Kultura i edukacja” (1 recenzja), „Polityka Społeczna” (2 recenzje), „Kultura i Społeczeństwo” (4 recenzje), „Psychologia Wychowawcza” (1 recenzja).

Informacje zawarte w punkcie 7., dotyczące kariery zawodowej, zostały wykorzystane wcześniej (w punkcie 1).

Autor nie przekazał żadnych danych dotyczących: 1) członkostwa w redakcjach naukowych monografii, 2) wykazu osiągnięć projektowych, 3) realizacji dzieł artystycznych, 4) udziału w komitetach organizacyjnych i naukowych konferencji krajowych lub międzynarodowych, 5) członkostwa w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych, 6) staży w instytucjach naukowych, 7) członkostwa w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism, 8) uczestnictwa w programach europejskich lub innych programach międzynarodowych, 9) uczestnictwa w zespołach oceniających wnioski o finansowanie badań, przyznanie nagród naukowych lub dydaktycznych.

W części III. zupełnie brakuje informacji o współpracy z otoczeniem społecznym i gospodarczym

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych i popularyzujących naukę

Dr Robert Pawlak - oprócz 3 nagród Rektora APS za osiągnięcia naukowe - otrzymał również nagrodę Rektora za działalność organizacyjną oraz nagrody przyznane przez studentów ASP: jedna w kategorii „Elegant” i dwie w kategorii „Najlepsze poczucie humoru”.

W latach 2000 – 2006 pracował na stanowiskach związanych z badaniami, między innymi specjalisty ds. analiz/ kierownika projektów badawczych, odpowiedzialnego za współpracę z OECD, opracowującego wyniki badań oraz koordynatora projektów badawczych (bliższe dane zostały podane w punkcie 1.

W latach 2007-2018 był pracownikiem Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, zatrudnionym na stanowisku adiunkta (później wykładowcy), a w latach 2016-2018 pełnił funkcje zastępcy dyrektora ds. organizacyjnych w Instytucie Filozofii i Socjologii tej Uczelni. .

Doceniając wagę i powagę badań interdyscyplinarnych skłonna jestem uznać kompetencje i dorobek habilitanta w zakresie nauk społecznych, szczególnie w zakresie popularyzacji wiedzy o: 1) warunkach skutecznego przeprowadzania reform oświatowych w świecie, 2) koncepcji „bonu oświatowego” jako czynnika naprawy współczesnie funkcjonujących systemów oświatowych, 3) zmianach politycznych i społeczno-ekonomicznych w gminie Wołomin jako kontekście badań na implementacją reform oświatowych przeprowadzonych w Polsce, 4) zmianie wyników badań sondażowych przeprowadzonych w latach 1999-2008, których celem było badanie opinii na temat obniżenia wieku rozpoczynania obowiązku szkolnego.

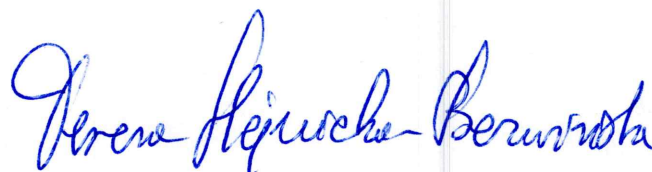
Konkluzja

Dokonana analiza dokumentacji przygotowanej przez dr. Roberta Pawlaka skłania mnie do sformułowania stanowiska o braku poparcia dla wniosku o nadanie mu stopnia doktora habilitowanego w zakresie pedagogiki, ponieważ:

1. Dorobek naukowy Habilitanta po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie socjologii nie wnosi istotnego wkładu w rozwój pedagogiki jako dyscypliny naukowej. Choć monografia *Przemiany edukacyjne w małym mieście* (2016) ujawnia wyższy poziom kompetencji teoretyczno-metodologicznych Habilitanta niż poprzednie, to nadal słabą stroną w badaniu i przedstawianiu zmian edukacyjnych jest ich ahistoryczność oraz nikły związek z metodologią badań pedagogicznych, korelujący z pewnymi brakami wiedzy o zmianach oświatowych, które są opisywane, wyjaśniane i interpretowane w pedagogicznej perspektywie poznawczej. Możemy zatem mówić na tym etapie oceny dorobku Habilitanta, że rokuje on wniesienie wkładu w rozwój pedagogiki, ale trudno byłoby z przekonaniem opowiedzieć się za tym, że jest to już wkład znaczący.

2. W tej sytuacji dokonania w innych obszarach działalności naukowej, organizacyjnej, dydaktycznej i popularyzatorskiej nie mogą zmienić przedstawionego stanowiska w sprawie. Tym bardziej jest to uzasadnione, że w 9 zakresach aktywności naukowej nie zostały wpisane żadne osiągnięcia.

Stwierdzam zatem, że dorobek dr. Roberta Pawlaka nie spełnia wymogów określonych w ustawie (Art. 219 ust.1 pkt 2) Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668) i zgłoszę za odmową poparcia jego wniosku o nadanie stopnia doktora habilitowanego w zakresie pedagogiki.

Prof. dr hab. Teresa Hejnicka-Bezwińska

Bydgoszcz, 11 września 2020